

For å få en konstruktiv og redelig diskusjon er det viktig at den som blir kritisert, får ta til motmæle

Retten til tilsvar

Hvem som skal komme til orde, med hva, når og på hvilken måte, er sentrale spørsmål i enhver redaksjon. Hvordan spørsmålene besvares gjenspeiler publikasjonens redaksjonelle linje. I et vitenskapelig tidsskrift er dette særlig viktig, for forskning er ikke bare undersøkelser, men også kontrovers – om funn, forklaringer og metoder. Det er imidlertid ikke nok å ha tilfredsstillende kriterier for hva som skal komme på trykk og å ha et bevisst forhold til hva som holder mål faglig. Det er like nødvendig å ha systemer for kommentar og korreksjon og retningslinjer for hvordan uenighet om innholdet skal komme til uttrykk. Dette er en viktig del av det som kalles publiseringsetikk.

Tidsskriftet og jeg som redaktør er nylig blitt angrepet i Aftenposten for hvordan vi håndterer uenighet blant leger. Spesielt er vi klandret for hvordan vi praktiserer tilsvarsretten, altså muligheten for en person til å svare på kritikk i samme nummer som kritikken blir trykt (1–3). Det kan derfor være på sin plass å klargjøre Tidsskriftets praksis på dette området og begrunnelsen for den.

Tidsskriftet følger publiseringsetiske retningslinjer for vitenskapelige tidsskrifter, nærmere bestemt retningslinjene fra The International Committee of Medical Journal Editors (ICMJE, Vancouvergruppen) og Committee on Publication Ethics (COPE) (4, 5). Tilsvarsretten er viktig for å få en hensiktsmessig og redelig diskusjon om publiserte artikler. At forfattere av artikler får tilsvarsmulighet i samme nummer, har lang tradisjon. *The New England Journal of Medicine*, verdens fremste generelle medisinske tidsskrift, kom med sin første utgave i 1812. Allerede annen utgave av tidsskriftet inneholdt en kommentar til en artikkel i første utgave med tilsvar fra artikkelforfatteren (redaktør Jeffrey Drazen, personlig meddelelse). Vårt tidsskrift har ikke fullt så lang tradisjon for dette, men på midten av 1970-tallet begynte daværende redaktør Ole K. Harlem å forelegge innlegg i korrespondansespalten for forfatterne av den artikkelen som ble kommentert. Han mente dette var etisk mest korrekt. Harlem var medlem av Vancouver-gruppen, som utover i 1980-årene ble stadig mer opptatt av å formulere publiseringsetiske retningslinjer og forpliktet tidsskriftene til å følge disse. På gruppens møte i Philadelphia i 1989 formulerte den sitt standpunkt til korrespondanseinnlegg og tilsvarsmulighet: «Alle tidsskrifter bør ha en seksjon for kommentarer, spørsmål eller kritikk av artikler de har publisert der forfatteren av den originale artikkelen kan svare.» Dagens Vancouver-regler sier dette om tilsvarsmuligheten (punkt III E): «Forfattere av artikler som diskuteres i korrespondansespalten, bør gis mulighet for tilsvar, fortrinnsvis i samme nummer som korrespondansen trykkes.»

Men faglige diskusjoner kan også få et annet preg. Snarere enn bare å dreie seg om faglig kontrovers, kan det også bli en personlig strid der ikke bare uenighet, men også beskyldninger kommer til uttrykk. Tidsskriftet må foreta en vurdering av hvorvidt slike skal trykkes – og vi publiserer innleggene når disse er godt begrunnet, saklige og relevante for leger og medisinsk praksis. I slike tilfeller kommer ikke bare Vancouver-reglene, men også straffeloven og Vær varsom-plakaten til anvendelse. Her er begrepene tilsvar

og tilsvarsrett knyttet til den rettigheten en fornærmet part i en sak har til å få korrigeret eller rettet faktiske feil som er publisert. Redaktører er forpliktet til å trykke slike korreksjoner og kan, i særlig grove tilfeller, rammes av straffeloven § 430 hvis de ikke gjør det. Denne paragrafen benyttes sjelden og er foreslått strøket i den gjennomgangen av lovgivningen knyttet til ytringsfrihet som nå pågår. Grunnen er at mange mener at retningslinjer for god presseskikk kan beskytte den fornærmede bedre enn de lovbestemte rettighetene kan.

Det er god presseskikk å la den som utsettes for angrep eller kritikk, snarest mulig få svare på kritikken. Pressens Vær varsom-plakat omhandler disse spørsmålene i punkt 4.14 og 4.15 (6): «De som utsettes for sterke beskyldninger skal såvidt mulig ha adgang til samtidig imøtegåelse av faktiske opplysninger. Debatt, kritikk og nyhetsformidling må ikke hindres ved at parter ikke er villig til å uttale seg eller medvirke til debatt. (...) De som er blitt utsatt for angrep skal snarest mulig få adgang til tilsvar, med mindre angrep og kritikk inngår som ledd i en løpende meningsutveksling. Ha som krav at tilsvaret er av rimelig omfang, holder seg til saken og har en anstendig form. Tilsvar kan nektes dersom den berørte part, uten saklig grunn, har avvist tilbud om samtidig imøtegåelse i samme spørsmål.» Vær varsom-plakaten (og injurielovgivningen) er altså opptatt av at personer som utsettes for sterke beskyldninger, skal få anledning til å forsvare seg ved å korrigere faktiske feil så raskt som mulig.

Tidsskriftets rutiner forsøker å ta hensyn til både Vancouver-reglene og Vær varsom-plakaten. Det er ikke alltid lett å skille de faglige debattene fra de personlige. Ettersom Tidsskriftet utkommer relativt sjelden i forhold til dagspressen og har lang trykkesyklus, har det vært viktig – av hensyn både til leserne og forfatterne – å få samlet mest mulig av diskusjonen i samme nummer. Men målet er ikke å fullføre alle diskusjoner i ett og samme nummer. Rent praktisk gjøres det slik: Innlegg som kommenterer eller kritiserer publiserte artikler, plasseres vanligvis i spalten Brev til redaktøren, og forfatterne av artikkelen får rutinemessig tilsvarsmulighet i samme nummer. Maksimal lengde på innlegget skal være om lag 400 ord. Personer eller organisasjoner som kritiseres, kan også få mulighet til å komme med tilsvar. Det gis ikke anledning til tilsvar til tilsvaret i samme nummer. Et slikt må eventuelt komme i et senere nummer.

Tidsskriftet er opptatt av å få en konstruktiv og redelig diskusjon både om publiserte artikler og andre aktuelle temaer. Men alle kan ikke få lese alt før vi trykker. Og alle kan ikke få siste ord.

Charlotte Haug
redaktør

Litteratur

1. Hustad J. Mektig blad vernar legane. Aftenposten 16.2.2007.
2. Hegge PE. Klønete tommelfingre i demningen. Aftenposten 20.2.2007.
3. Hustad J. Legetidsskrift eit mobbeforum. Aftenposten 24.2.2007.
4. www.icmje.org (5.3.2007).
5. www.publicationethics.org.uk (5.3.2007).
6. www.presse.no/varsom.asp (5.3.2007).